

การสร้างมูลค่าและคุณค่าของเศษวัสดุจากป่าชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ Creating Value and Value Added of Scrap Materials from the Community Forest in Kokklang Subdistrict, Lam Plai Mat District, Buriram Province

ธัญรัตน์ ยุทธสารเสนีย์^{1*} สรรเพชร เพียรจัด² อุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา³ ผกามาต บุตรสาลี⁴ จารินี ม้าแก้ว⁵
Thanyarat Yutthasarsenee^{1*} Sanpet Pianjud² Udompong Ketsripongsas³ Pakamat Butsalee⁴ Jarinee Makeaw⁵

Received: March 9, 2024

Revised: May 19, 2024

Accepted: June 4, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเศษวัสดุในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ 2) การสร้างมูลค่าและคุณค่าจากเศษวัสดุป่าชุมชนตำบลโคกกลาง และ 3) ประเมินมูลค่าและคุณค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชนจากเศษวัสดุในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แผนภูมิแสดงความคิด แบบสอบถาม การสังเกต ประเด็นคำถาม และบัตรคำ การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบเชิงพรรณนา และค่าสถิติ ผลการศึกษาพบว่า มีผู้ผลิตงานหัตถกรรมในชุมชนคือ ทอผ้า ทอเสื่อกก งานไม้ และจักสาน จำนวน 181 ทอเสื่อกกมากที่สุด 86 ราย คิดเป็นร้อยละ 47.51 ผลการสำรวจชนิดพันธุ์พืชและเศษวัสดุในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง พบว่า สภาพป่าชุมชนส่วนใหญ่เป็นต้นไม้ขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง ไม่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ แต่ละส่วนของป่าจะมีพันธุ์ไม้ที่แตกต่างกัน พันธุ์ไม้ที่พบ คือ ไม้แดง ไม้พลวง ไม้เต็ง ไม้สะแบง ไม้สะเดา ไม้ประดู่ ไม้มะเกลือ และไม้ติ้ว และในระยะพื้นที่ประมาณ 1 ไร่จะมีต้นไม้ที่ยืนต้นตายอยู่ประมาณ 2-3 ต้น มีใบไม้ ผลไม้ป่า ดอกไม้ป่า เช่น ดอกมันกลอยแห้ง ลูกกระเวียง และเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ จึงนำวัสดุเหล่านี้มาสร้างมูลค่าและคุณค่า โดยการออกแบบผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับวัสดุจากป่า คือ กรอบรูป พวงกุญแจ และโมบาย และผลการคัดเลือกแบบ พบว่า พวงกุญแจแบบที่ 3 มีคะแนนสูงสุด ($\bar{X}$ =4.63) กรอบรูปแบบที่ 2 มีคะแนนสูงสุด ($\bar{X}$ =4.62) และโมบายแบบที่ 2 มีคะแนนสูงสุด ($\bar{X}$ =4.63) ส่วนผลการประเมินมูลค่าและคุณค่าผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุในป่าชุมชน พบว่า โมบายได้รับความความคิดเห็นถึงมูลค่าและคุณค่าทางด้านจิตใจมากที่สุด มีคะแนน ($\bar{X}$ =17.87) รองลงมาคือพวงกุญแจ มีคะแนน ($\bar{X}$ =17.16) และกรอบรูป มีคะแนน ($\bar{X}$ =16.12)

คำสำคัญ : การออกแบบ การเพิ่มคุณค่า เศษวัสดุ

^{1*} ผศ.ธัญรัตน์ ยุทธสารเสนีย์ สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

² อาจารย์ ดร.สรรเพชร เพียรจัด สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

³ ผศ. ดร.อุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา สาขาวิชาวิศวกรรมการจัดการอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

⁴ ผศ. ดร.ผกามาต บุตรสาลี สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

⁵ ผศ. ดร.จารินี ม้าแก้ว สาขาวิชาเทคโนโลยีวิศวกรรมไฟฟ้า คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Abstract

This research aims to: 1) Study the utilization of forest scraps materials in Khok Klang Subdistrict, Lam Plai Mat District, Buriram; 2) Create value and value added by utilizing forest scraps materials in the Khok Klang community to design various products; and 3) Evaluate the value of products made from scrap materials. The study involved 30 participants selected using the purposive sampling method. Tools used included in-depth interviews, mind mapping, questionnaires, observations, and word cards, with data analyzed descriptively and statistically. The results revealed that there are 181 handicraft producers in the community, specializing in weaving crafts, woven mats, wood crafts, and wicker crafts. Among them, there are 86 woven mat producers, constituting the highest percentage at 47.51%. The survey of plant species and forest scraps conditions indicated that the forest primarily consists of small and medium-sized plants. Various plant species were identified, including *Xylia xylocarpa* Taub (ironwood), Antimony, *Shorea Obtusa*, *Dipterocarpus Intricatus*, Neem, *Pterocarpus Macrocarpus* (Burma padauk), *Canarium Subulatum* Guillaumin, and *Cratoxylum Formosum*. Observations revealed that there are 2–3 dead trees per 1,600 square meters of forest area, with discarded leaves, fruits, and flowers such as dried Wild yam, *Catunaregam tomentosa*, and Cashew Nuts. This research aims to add value to these forest scraps without adversely affecting the forest condition. The results of product design using forest scrap materials indicated that photo frames, key chains, and mobiles are suitable products to be made from these materials. The selection results showed that the third design of the key chain received the highest score ($\bar{x}=4.63$), the second design of the photo frame had the highest score ($\bar{x}=4.62$), and the second design of the mobile also received the highest score ($\bar{x}=4.63$). The evaluation of the value within the Khok Klang community revealed that mobile products from scraps scored highest in terms of both monetary and psychological value ($\bar{x}=17.87$), followed by key chains ($\bar{x}=17.16$), and photo frames ($\bar{x}=16.12$).

Keywords: Design Products, Adding Value, Scrap Materials

บทนำ

ป่าชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ แต่เดิมมีพื้นที่ ประมาณกว่า 4,000 ไร่ แต่ปัจจุบันเหลือพื้นที่ประมาณ 800 ไร่ มีอาณาเขตติดกับบ้านโกรกประดู่ บ้านหนองโดนน้อย บ้านไทรงาม และบ้านร่มเย็น ป่าชุมชนแห่งนี้ยังไม่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ ชาวบ้านเรียกป่า โคกกลางตามชื่อตำบล ป่านี้มีลักษณะพิเศษคือ มีหนองน้ำอยู่กลางป่า 3 หนอง ได้แก่ หนองเพ็ก หนองกง และหนองหัว ซึ่งหนองน้ำแต่ละแห่งตั้งชื่อเรียกตามต้นไม้ที่เกิดขึ้นริมหนองน้ำ ป่าโคกกลางยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของพันธุ์ไม้นานาชนิด ได้แก่ เห็ดโคน เห็ดน้ำหมาก เห็ดตะปู เห็ดผึ้ง เห็ดห้าพระ ต้นรัง ต้นเต็ง ต้นแดง สมอพิเภก แคป่า เครือพันช้าย พังคิ เครือส้มลม และพืชสมุนไพรอื่นๆ เป็นต้น เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชนรอบป่า ทั้งการหาของป่าเพื่อใช้อุปโภคบริโภค ใช้หารายได้เสริมโดยการเก็บเห็ดขาย เก็บสมุนไพรขาย รวมถึงการนำกิ่งไม้ไปเป็นเชื้อเพลิงหุงหาอาหารในครัวเรือน

นำผลผลิตลูกไม้ต่างๆ ไปบริโภค มีสัตว์ป่าหลายชนิด ได้แก่ ไก่ป่า กระต่าย นก และสัตว์เล็กอื่นๆ นับว่าเป็นป่าที่สำคัญของชุมชน ควรค่าแก่การอนุรักษ์และหวงแหนไว้ให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลาน

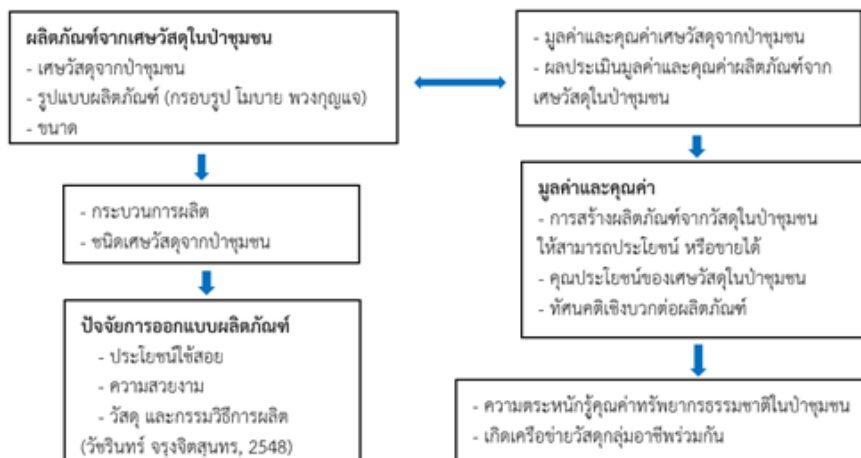
จากความหลากหลายของพันธุ์ไม้ป่าชุมชนโคกกลาง ทำให้เกิดเศรษฐกิจจากป่ามากมายทั้งใบไม้ เปลือกไม้ กิ่งไม้แห้ง ลูกไม้ และดอกไม้ แต่การนำไปใช้ประโยชน์สร้างมูลค่าและคุณค่าจากเศรษฐกิจในป่าชุมชน ยังไม่มี ซึ่งการสร้างมูลค่าจากเศรษฐกิจในป่าโดยไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรป่า อาจเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่สร้างให้ชุมชนเห็นประโยชน์ของป่าเพิ่มขึ้น เห็นคุณค่าการอนุรักษ์ป่าชุมชนแห่งนี้ไว้ การนำเศรษฐกิจจากป่ามาใช้ประโยชน์มีหลากหลายด้าน ทั้งการนำมาใช้โดยตรง และการนำวัสดุจากป่ามาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เป็นช่องทางการสร้างอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่มีอาชีพ หรือแม้แต่กลุ่มเยาวชนที่สามารถเรียนรู้และปฏิบัติได้ ซึ่งจากความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรป่าและความสมบูรณ์ของผืนป่าชุมชน จึงมีเศรษฐกิจจำนวนมาก สามารถนำมาเป็นกิจกรรมสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยกันเอง และคนกับป่า ส่งเสริมให้เยาวชนเห็นถึงความสำคัญของป่าชุมชน ควรแก่การอนุรักษ์เพื่อที่จะพัฒนาให้เกิดอาชีพที่เหมาะสมได้ในอนาคต

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นนักวิจัยจึงมีแนวคิดที่จะสร้างมูลค่าและคุณค่าของเศรษฐกิจจากป่าชุมชนตำบลโคกกลางอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ให้เกิดประโยชน์ทางอาชีพ และเป็นเครื่องมือกลไกให้เห็น ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จึงเน้นที่จะนำเศรษฐกิจในป่าชุมชนโคกกลาง เช่น ลูกไม้ ดอกไม้ป่า มาเป็นแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้กับชุมชน สร้างอาชีพเสริมให้กับกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ หรือผู้สนใจ ซึ่งผู้สูงอายุบางรายมีภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านงานหัตถกรรม ทั้งจักสาน การประดิษฐ์งานไม้ จึงสมควรที่จะนำกระบวนการออกแบบมาเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าทั้งเยาวชนและผู้สูงอายุ เพื่อความยั่งยืนของป่าชุมชนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเศรษฐกิจในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างมูลค่าและคุณค่าเศรษฐกิจจากป่าชุมชน
3. เพื่อประเมินมูลค่าและคุณค่าของผลิตภัณฑ์จากเศรษฐกิจในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินวิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบ PAR (Participatory Action Research) โดยกำหนดขอบเขตดำเนินงานดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยนี้ใช้วิธีการหากลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนในหมู่บ้าน หมู่บ้านละประมาณ 8 ราย รวมเป็น 30 ราย โดยกลุ่มเป้าหมายจะใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถทำผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นได้ และมีความสนใจที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อชุมชน รวมถึงสอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนตำบลโคกกลางด้วย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยแบ่งชนิดเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Technique) ใช้เก็บข้อมูลกลุ่มผลิตภัณฑ์ในชุมชน ผ่าน การสนทนาพูดคุย การเดินสำรวจชุมชน จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ผู้รู้ และผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทำผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

2.2 การสนทนากลุ่ม (Focused Group) ใช้การระดมความคิดเห็น แผนที่แสดงความคิด (Mind Mapping) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการกำหนดแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการ และกลุ่มอาชีพในชุมชน

2.3 แบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้เก็บข้อมูลความคิดเห็นส่วนบุคคลของกลุ่มผู้ผลิต เยาวชน และประชาชนทั่วไป

2.3 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในหมู่บ้านจากการทำกิจกรรมร่วมกันโดยแบ่งลักษณะของปฏิสัมพันธ์ออกเป็น 3 ทิศทาง คือ 1) ปฏิสัมพันธ์เชิงบวก (Positive Direction) 2) ปฏิสัมพันธ์เชิงลบ (Negative Direction) และ 3) ปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกลาง (Neutral Direction)

2.4 บัตรคำ ใช้เก็บข้อมูลแสดงความคิดเห็นตามประเด็นคำถามของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อความอิสระทางความคิด

ผลการวิจัย

1. ผลศึกษาเศรษฐกิจในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มีผลการศึกษา 2 ส่วนดังนี้

1.1 ผลการศึกษาข้อมูลผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมในชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน พบว่า มีผู้ผลิตงานหัตถกรรมในชุมชน ทั้งงานทอผ้า งานทอเสื่อ งานไม้ งานจักสาน และอื่นๆ เช่น งานวาดภาพผนังโบสถ์ จำนวน 181 ราย มีการทอเสื่อมากที่สุด 86 ราย คิดเป็นร้อยละ 47.51 เมื่อสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ หมู่บ้านละ 6 ราย รวม 30 ราย พบว่า อายุเฉลี่ยของผู้ผลิตอยู่ที่ 63 ปี การศึกษาส่วนใหญ่จบประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร งานทอเสื่อมากที่สุดจำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.66 ประสบการณ์การทอเสื่อเฉลี่ยอยู่ที่ 15 ปี การทอผ้าเฉลี่ยอยู่ที่ 28 ปี ส่วนงานไม้และจักสานมีประสบการณ์เฉลี่ยอยู่ที่ 46 ปี มีรายได้จากงานหัตถกรรมมากที่สุดจากการทอผ้า เฉลี่ยอยู่ที่ 4,500 บาท/คน/เดือน ผลจากการสำรวจข้อมูลมีข้อค้นพบ คือ การผลิตงานหัตถกรรมในชุมชน เป็นการผลิตรายเดี่ยว ยังไม่มีการรวมกลุ่ม เนื่องจากสภาพสังคมยังขาดความสามัคคี ขาดผู้นำการบริหารจัดการกลุ่ม รวมถึงผู้นำชุมชนส่วนใหญ่

ยังไม่ให้ความสำคัญในการรวมกลุ่มอาชีพของชุมชน แต่จุดเด่นที่ค้นพบ คือ ผู้ผลิตงานหัตถกรรมในชุมชน มีศักยภาพสามารถผลิตงานออกมาได้ดี โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์งานไม้ งานจักสาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

1.2 ผลการสำรวจชนิดพันธุ์พืชและเศรษฐกิจในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง พบว่า สภาพป่าชุมชนส่วนใหญ่เป็นต้นไม้ขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง ไม่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ เนื่องจากถูกลักลอบตัดตั้งแต่เมื่อหลายสิบปีก่อน ปัจจุบันยังมีการลักลอบตัดอยู่บ้างเล็กน้อย เนื่องจากชุมชนได้ร่วมกันสอดส่องดูแลกันมากขึ้น มีกฎระเบียบโทษปรับที่ชุมชนร่วมกันตั้งขึ้นเพื่อการรักษาป่าแห่งนี้ พันธุ์ไม้ที่ขึ้นตามป่าชุมชนตำบลโคกกลางในพื้นที่ 700 กว่าไร่ แต่ละพื้นที่ของป่าจะมีพันธุ์ไม้ที่แตกต่างกัน โดยแบ่งพันธุ์ไม้ยืนต้นออกเป็น 8 ชนิด ประกอบด้วย ไม้แดง ไม้พลวง (ต้นกุง) ไม้เต็ง ไม้สะแบง (ตะแบง) ไม้สะเดา ไม้ประดู่ ไม้มะเกลือ และไม้ติ้ว นอกจากนี้ยังมีต้นกระเวียง (หนามแท่ง) ขึ้นกระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่ป่าและมีจำนวนมาก รองลงมามีต้นตูมการกระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่ป่าเช่นกัน ส่วนพันธุ์ไม้ชนิดอื่นๆ จะเป็นพันธุ์ไม้เหมือนกันกับป่าเบญจพรรณทั่วไป ทั้งไม้พุ่มและไม้เถา

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงพันธุ์ไม้แต่ละชนิดของป่าชุมชนตำบลโคกกลาง
ที่มา : ธัญริศม์ ยุทธสารเสนีย์ (2560)

ส่วนผลการสำรวจเศรษฐกิจในป่าชุมชนโคกกลาง พบว่า ในระยะพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ จะมีต้นไม้ที่ยืนต้นตายอยู่ประมาณ 2-3 ต้น มีเศรษฐกิจในป่าอย่างอื่นที่ค้นพบประกอบไปด้วย ใบไม้ ผลไม้ป่า ดอกไม้ป่า ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในป่าส่วนใหญ่เป็นลูกกระเวียง รองลงมาคือ ดอกมันกลอยแห้ง ผลปอขี้ตุ่น และเม็ดมะม่วงหิมพานต์ ตามลำดับ และวัสดุในชุมชนเพื่อนำมาผสมผสานกัน

ภาพที่ 3 เศรษฐีวัสดุจากป่าและวัสดุในชุมชน สำหรับนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์
ที่มา : ธัญริศม์ ยุทธสารเสนีย์ (2560)

ผลของการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นผู้ร่วมประชุม ในการเสนอผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับวัสดุที่มี พบว่าเสนอผลิตภัณฑ์ คือ กรอบรูป โคมบาย พวงกุญแจ ดอกไม้จันทน์ ของฝากจากกก/ไผ่ กล่องใส่ของ ตุ๊กตา และกระติบข้าว

ซึ่งได้ให้ยกมือเลือก 3 ผลิตภัณฑ์ในการนำไปพัฒนา พบว่า อันดับที่ 1 คือ กรอบรูป อันดับที่ 2 โคมบาย และอันดับที่ 3 คือ พวงกุญแจ จึงได้นำผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิดนี้ไปพัฒนา ซึ่งถือว่าเหมาะสมแก่การนำไปสร้างมูลค่าเพิ่มจากเศษวัสดุในป่าชุมชนและวัสดุในชุมชน

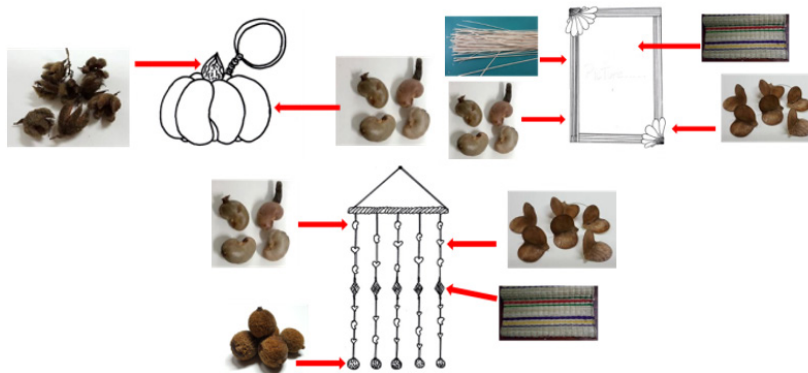
2. ผลการสร้างมูลค่าการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนจากเศษวัสดุในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง

2.1 ผลวิเคราะห์การออกแบบผลิตภัณฑ์ตามแนวคิด (Idea Sketch) ประกอบด้วย กรอบรูป โคมบาย และ พวงกุญแจ อย่างละ 3 แบบรวมเป็น 9 แบบ ดังนี้

ภาพที่ 4 Idea Sketch ของกรอบรูป โคมบาย และพวงกุญแจ
ที่มา : ธัญริศม์ ยุทธสารเสนีย์ (2560)

ผลการวิเคราะห์คัดเลือกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่าจากเศษวัสดุในป่าเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลโคกกลางอย่างยั่งยืน พบว่า พวงกุญแจแบบที่ 3 มีค่าเฉลี่ย 4.63 กรอบรูปแบบที่ 2 มีค่าเฉลี่ย 4.62 และโคมบายแบบที่ 2 มีค่าเฉลี่ย 4.63

ภาพที่ 5 แบบผลิตภัณฑ์ที่จะสร้างมูลค่าและคุณค่าจากเศษวัสดุในป่าและแสดงการนำวัสดุมาใช้ผลิต

ผลการวิเคราะห์การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการทำต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กับผู้นำ ผู้ผลิตงานหัตถกรรมเยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้ที่สนใจ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 35 คน การวิเคราะห์โดยวิธีการสังเกตทำที่ และทดสอบความเข้าใจ พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีท่าทีเข้าใจถึงวิธีการนำวัสดุในป่า เช่น ลูกกระเวียง ดอกมันกลอย เม็ดมะม่วงหิมพานต์ มาใช้กับวัสดุเสื่อกกของชุมชน ซึ่งเมื่อรับฟังการอธิบายให้ความรู้ถึงขั้นตอนการทำแล้ว ตัวแทนผู้เข้าร่วมสามารถอธิบายทบทวนได้ ตอบข้อคำถามได้ และมีท่าทีพอใจกับการสร้างมูลค่าและคุณค่าจากเศษวัสดุในป่าชุมชน

3. ผลการประเมินมูลค่าและคุณค่าผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุในป่าชุมชน โดยประเมินจากการนำเศษวัสดุที่ไม่มีราคา มาสร้างคุณประโยชน์เป็นผลิตภัณฑ์ของใช้ของที่ระลึก สามารถใช้สอยได้จริง และสามารถที่จะนำไปสู่การสร้างรายได้ได้วิธีการประเมินใช้วิธีแบบมีส่วนร่วมในการตัดสินใจให้คะแนนอย่างอิสระลงบัตรค่า ตามประเด็นที่กำหนดต่อผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิด

(กรอบรูป โบบาย พวงกุญแจ) ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 49 คน พบว่า ผลลัพธ์ที่ได้ได้รับความคิดเห็นถึงมูลค่าที่จะนำสู่สร้างรายได้และเกิดคุณค่าทางด้านจิตใจมากที่สุด คือ โบบาย (มีต้นทุน 10 บาท) ที่ทำจากวัสดุ ดอกมันกลอย ลูกกระเวียง เม็ดมะม่วงหิมพานต์ และเสื่อกก มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 17.87 รองลง คือ พวงกุญแจ (มีต้นทุน 5 บาท) ที่ทำจากวัสดุ เม็ดมะม่วงหิมพานต์ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 17.16 และกรอบรูป (มีต้นทุน 15 บาท) ทำจากวัสดุ ดอกมันกลอย เม็ดมะม่วงหิมพานต์ เส้นกก และเสื่อกก มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 16.12

ผลการสังเคราะห์คุณค่าผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุในป่าชุมชน ในรูปแบบเชิงประเด็น คือ 1) คุณค่าด้านจิตใจ พบว่า ผลลัพธ์ที่โบบาย กรอบรูป และพวงกุญแจ ได้รับความสนใจ แสดงออกถึงความพึงพอใจ จึงวิเคราะห์ได้ว่าเกิดคุณค่าทางจิตใจ 2) คุณค่าด้านประโยชน์ เศษวัสดุที่หล่นลงกระจัดกระจายในป่าชุมชนยังไม่เกิดประโยชน์ แต่เมื่อนำเศษวัสดุ ดอกมันกลอย ลูกกระเวียง เม็ดมะม่วงหิมพานต์ เหล่านี้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิดแล้ว สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง และยังสามารถพัฒนาต่อยอดเป็นอาชีพเสริมได้ จึงวิเคราะห์ได้ว่าผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิดมีคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย และ 3) คุณค่าด้านราคา จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเศษวัสดุที่ยังไม่ได้นำมาพัฒนา ไม่สามารถนำมาขายได้โดยตรงจึงยังไม่เกิดคุณค่าด้านราคา แต่เมื่อนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผสมผสานกับวัสดุในท้องถิ่น สามารถนำไปขายได้ จึงสรุปได้ว่าผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิดนี้สามารถสร้างคุณค่าด้านราคาได้

ส่วนผลการถอดบทเรียนการสร้างมูลค่าและคุณค่าจากเศษวัสดุในป่าชุมชนตำบลโคกกลางเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลโคกกลางอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีเขียนความคิดเห็นบนบัตรคำ ของประเด็นคำถามได้ คือ สิ่งที่ชุมชนได้รับจากการสร้างมูลค่าและคุณค่าจากเศษวัสดุในป่าชุมชน พบว่า ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม คือ ได้ความรู้ความเข้าใจว่าเศษวัสดุที่เห็นทั้งอยู่ตามป่าจะนำมาสร้างมูลค่าได้ เห็นคุณค่าของป่าชุมชนของหมู่บ้าน มีรายได้จากการขายเสื่อกกที่นำมาทำผลิตภัณฑ์ตัวอย่างของโครงการ ได้แนวคิดในการต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้มีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัย และระหว่างหมู่บ้าน

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการสร้างมูลค่าและคุณค่าของเศษวัสดุจากป่าชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สามารถนำเศษวัสดุที่มีอยู่ในป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยใช้กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ ผสมผสานกับผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาดั้งเดิมได้อย่างเกิดคุณค่า ซึ่งป่าชุมชนโคกกลางมีพื้นที่ 700 กว่าไร่ แต่พื้นที่ของป่าจะมีพันธุ์ไม้ที่แตกต่างกัน โดยแบ่งพันธุ์ไม้ยืนต้นออกเป็น 8 ชนิด ประกอบด้วย ไม้แดง ไม้พลวง (ต้นกุง) ไม้เต็ง ไม้สะแบง (ตะแบง) ไม้สะเดา ไม้ประดู่ ไม้มะเหลื่อม และไม้ติ้ว ในระยะพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ จะมีต้นไม้ที่ยืนต้นตายอยู่ประมาณ 2-3 ต้น มีเศษวัสดุในป่าอย่างอื่นที่ค้นพบประกอบไปด้วย ใบไม้ ผลไม้ป่า ดอกไม้ป่า ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไป ถ้าไม่ได้นำเศษวัสดุเหล่านี้มาเพิ่มมูลค่า ก็จะย่อยสลายไปอย่างไร้ประโยชน์ตามกาลเวลา แต่ผลของการวิจัยได้นำเศษวัสดุจากป่า คือ ดอกมันกลอย ลูกกระเวียง เม็ดมะม่วงหิมพานต์ มาผ่านกระบวนการออกแบบ การทดลอง และการถ่ายทอด โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผลิตภัณฑ์เสื่อกก และกลุ่มเยาวชน จนเป็นผลสำเร็จ ได้ผลิตภัณฑ์ของใช้ของที่ระลึก จำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ คือ กรอบรูป โบบาย และพวงกุญแจ เศษวัสดุที่นำมาผลิต คือ ลูกกระเวียง ดอกมันกลอย เม็ดมะม่วงหิมพานต์ ผลปอขี้ذن เส้นกก และเสื่อกก ส่วนการประเมินมูลค่าและคุณค่าผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุในป่าชุมชนตำบลโคกกลางเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลโคกกลางอย่างยั่งยืน ใช้วิธีการประเมินแบบมีส่วนร่วมในการตัดสินใจให้คะแนนอย่างอิสระตามประเด็นที่กำหนดต่อผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิด ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 49 คน พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความคิดเห็นถึงมูลค่าที่จะสร้างรายได้และเกิดคุณค่าทางด้านจิตใจมากที่สุด คือ โบบาย มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 17.87 รองลง คือ พวงกุญแจ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 17.16 และกรอบรูป มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 16.12

อภิปรายผล

ผลการศึกษาเศรษฐกิจในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง พบว่า ชนิดพันธุ์พืชที่มีความหลากหลาย สภาพป่าชุมชนส่วนใหญ่เป็นต้นไม้ขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง ไม่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ เนื่องจากถูกลักลอบตัดตั้งแต่เมื่อหลายสิบปีก่อน ปัจจุบันยังมีการลักลอบตัดอยู่บ้างเล็กน้อย เนื่องจากชุมชนได้ร่วมกันสอดส่องดูแลกันมากขึ้น มีกฎระเบียบโทษปรับที่ชุมชนร่วมกันตั้งขึ้นเพื่อการรักษาป่าแห่งนี้ พันธุ์ไม้ที่ขึ้นตามป่าชุมชนตำบลโคกกลางในพื้นที่ 700 กว่าไร่ แต่ละพื้นที่ของป่าจะมีพันธุ์ไม้ที่แตกต่างกัน โดยแบ่งพันธุ์ไม้ยืนต้นออกเป็น 8 ชนิด ประกอบด้วย ไม้แดง ไม้พลวง (ต้นกุง) ไม้เต็ง ไม้สะแบง (ตะแบง) ไม้สะเดา ไม้ประดู่ ไม้มะเกลือ และไม้ตัว นอกจากนี้ยังมีต้นระเวียง (หนามแท่ง) ขึ้นกระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่ป่าและมีจำนวนมาก รองลงมาไม้ต้นตมกระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่ป่าเช่นกัน ส่วนพันธุ์ไม้ชนิดอื่นๆ จะเป็นพันธุ์ไม้เหมือนกันกับป่าเบญจพรรณทั่วๆ ไป ทั้งไม้พุ่มและไม้เถา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พอล เจ โกรติ และคณะ, (2556) ที่พบว่า ป่าเบญจพรรณของพื้นที่ปักษิณพันธุ์กรรมพิช อพ.สธ. เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร มีความหลากหลายของชนิดพรรณไม้มากถึง 57 ชนิด เช่น ไม้ตะแบก มีมากที่สุด รองลงมาเป็น มะกอกเกลื้อน แดง สร้างคำ และปล้ำใหญ่ ตามลำดับ ส่วนผลการสำรวจเศรษฐกิจในป่าชุมชนโคกกลาง พบว่า ในระยะพื้นที่ประมาณ 1 ไร่จะมีต้นไม้ที่ยืนต้นตายอยู่ประมาณ 2-3 ต้น มีเศรษฐกิจในป่าอย่างอื่นที่ค้นพบประกอบไปด้วย ใบไม้ ผลไม้ป่า ดอกไม้ป่า ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในป่า ส่วนใหญ่เป็นลูกระเบียง รองลงมาคือ ดอกมันกลอยแห้ง ผลปอขี้ตุ่น และเม็ดมะม่วงหิมพานต์ ตามลำดับ

ผลการสร้างมูลค่าการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนจากเศรษฐกิจในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง จากการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามแนวคิด (Idea Sketch) ซึ่งมี กรอบรูป โคมบาย และพวงกุญแจ ผลิตภัณฑ์ละ 3 แบบแนวคิด ผลพบว่า พวงกุญแจที่มีค่าคะแนนมากที่สุดคือ แบบที่ 3 มีค่าเฉลี่ย 4.63 เป็นการนำรูปทรงกลมมาเป็นแนวคิดในการออกแบบเพื่อให้สอดคล้องกับวัสดุที่จะนำมาใช้ในการผลิตเพื่อผลิตได้ง่าย ใช้สอยง่าย รองลงมาคือ กรอบรูปที่มีค่าคะแนนมากที่สุดคือ แบบที่ 2 มีค่าเฉลี่ย 4.62 ซึ่งลักษณะของกรอบรูปจะใช้รูปทรงที่ผลิตง่ายเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแต่เน้นการตกแต่งด้วยวัสดุใบไม้ ดอกไม้ให้สวยงามน่าสนใจ และค้ำค่าสอดคล้องกับ ปิยาภรณ์ คายิ่งยง, (2558) ได้ศึกษาการวิจัยเรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือใช้ สู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา: ผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้านจากเศษไม้ เพื่อเพิ่มมูลค่าอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของวรสุตา ขวัญสุวรรณและสาทิณี วัฒนกิจ, (2563) ได้ศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือทิ้งสู่ผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งและแฟชั่น : ชุมชนต้นแบบเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ที่มุ่งเน้นเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์จากวัสดุเหลือทิ้ง โดยใช้หลักการศิลปะการออกแบบผสมผสานกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่สำหรับตกแต่งบ้าน

ผลการประเมินมูลค่าและคุณค่าผลิตภัณฑ์จากเศรษฐกิจในป่าชุมชนตำบลโคกกลาง โดยวิธีการประเมินแบบมีส่วนร่วมในการตัดสินใจให้คะแนนอย่างอิสระตามประเด็นที่กำหนดต่อผลิตภัณฑ์ ทั้ง 3 ชนิด พบว่า ผลิตภัณฑ์โคมบายได้รับความเห็นถึงมูลค่าที่จะสร้างรายได้และเกิดคุณค่าทางด้านจิตใจ มากที่สุด เนื่องจากผลิตง่าย ใช้งานง่าย และได้นำวัสดุเสื้อมาผสมผสานได้อย่างสวยงาม รองลงมาคือ พวงกุญแจ และกรอบรูป ซึ่งถ้าสังเคราะห์ข้อมูลคุณค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนจากเศรษฐกิจในป่าชุมชนตำบลโคกกลางเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลโคกกลางอย่างยั่งยืนจากชุมชนในรูปแบบเชิงประเด็น คือ 1) คุณค่าด้านจิตใจ พบว่า ผลิตภัณฑ์โคมบาย กรอบรูป และพวงกุญแจ ได้รับความสนใจ แสดงออกถึงความพึงพอใจโดยเฉพาะเมื่อผู้วิจัยได้มอบตัวอย่างผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิดไว้ให้ชุมชน ได้แสดงความยินดี ซึ่งถือว่าเป็นทัศนคติเชิงบวก จึงวิเคราะห์ได้ว่าเกิดคุณค่าทางจิตใจ 2) คุณค่าด้านประโยชน์ เศรษฐกิจที่หล่อหลอมกระจายในผืนป่าชุมชนไม่มีมูลค่า แต่เมื่อนำเศษวัสดุเหล่านี้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แล้ว สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง จึงวิเคราะห์ได้ว่าผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิดมีคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย และ 3) คุณค่าด้านราคา จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเศรษฐกิจที่ยังไม่ได้นำมาพัฒนา ไม่สามารถ

นำมาขายได้โดยตรงจึงยังไม่เกิดคุณค่าด้านราคา แต่เมื่อนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผสมผสานกับวัสดุในท้องถิ่น สามารถนำไปขายได้ จึงสรุปได้ว่าผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิดนี้สามารถสร้างคุณค่าด้านราคาได้ สอดคล้องกับหลักทฤษฎีของ สาคร คันธโชติ, (2528 : 23) ได้ไว้กล่าวว่า การวิเคราะห์คุณค่า ของประโยชน์ใช้สอย อายุการใช้งาน รูปร่างและความต้องการของผู้บริโภคสำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่จะลดค่าใช้จ่ายได้โดยการลดปริมาณวัสดุที่ใช้ และใช้วัสดุที่มีให้เกิดประโยชน์ใช้สอยสูงสุด ส่วนการสร้างมูลค่าของวัสดุในปายังสามารถเชื่อมโยงการอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลโคกกลางด้วยวัสดุในป่าประเภท ดอก ผล ใบ สามารถสร้างมูลค่าได้โดยไม่กระทบต่อพันธุ์พืชในป่าชุมชน มีสอดคล้องกับสถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ. (2550 : 1) ที่กล่าวว่า มูลค่าเพื่อลูกหลาน (Bequest Value) หมายถึง มูลค่าของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลรุ่นปัจจุบันต้องอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้เห็นหรือได้ใช้ประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

การสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของป่าชุมชนต่อประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบ ต้องอาศัยกลยุทธ์หลายอย่าง โดยเฉพาะการนำสิ่งที่ไม่มียุทธศาสตร์ และไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในป่า มาสร้างให้เกิดมูลค่า ผสมผสานภูมิปัญญาอันหัตถกรรมในท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาเพิ่มเติม ต่อยอดขยายผลไปยังชุมชนข้างเคียง เพื่อสร้างเครือข่าย อาชีพ และรายได้ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลานต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- นิรัช สุดสังข์. (2559). *ระเบียบวิธีวิจัยทางการออกแบบ*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- นิวัติ เรืองแก้ว (2537). *การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : รั้วเขียว วี บี บุ๊คเซนเตอร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พอล เจ ไกรติ และคณะ. (2556). *ความหลากหลายของพรรณพืช โครงสร้างป่าและปริมาณคาร์บอนเหนือพื้นดิน ในพื้นที่ปกปักพันธุ์กรรมพืช อพ.สธ. เขื่อนน้ำพุง จ.สกลนคร และในพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา*. (รายงานผลการวิจัย). นครราชสีมา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. (2548). *หลักการและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ = Theory & concept of design*. กรุงเทพฯ: แอปป้าพรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- วรสุตา ขวัญสุวรรณและสาทิณี วัฒนกิจ. (2563). *การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือทิ้งสู่ผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งและแฟชั่น : ชุมชนต้นแบบเทศบาลเมืองเขารูปช้าง*. (รายงานผลการวิจัย). นครศรีธรรมราช. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- สาคร คันธโชติ. (2528). *การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุวรรณ และเพ็ญพักตร์ ลิ้มสัมพันธ์. (2541). *งานผลิตภัณฑ์จากวัสดุท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.